

“AT LEAST NOT IN DENMARK”

Shame as a national orientation device in Danish debates on migration

MAJA MONS BISSENBÄKKER FREDERIKSEN

Keywords

Affect, shame, orientation, asylum policy, Denmark, Sedgwick, Ahmed, Mbembe

Summary

This article investigates how the affect shame orients the national subject and the nation towards one another in Danish debates on asylum politics. Taking its starting point in Silvan Tomkin's studies of shame as well as in Sara Ahmed's writing on the relation between emotion and the nation, the article analyses the way in which shame creates a continuum between the nation and the national subject in asylum discourses – negative as well as positive. Specifically it is shown how shame functions as a temporal indicator that sustains narratives that idealise the nation. Reading Eve K. Sedgwick's analysis of shaming performatives the article considers how a shaming graffiti situated in Copenhagen's so-called “immigrant quarter” may be seen as a way of sidestepping national idealisations. More specifically it may point to the nation as what Achille Mbembe refers to as “a necropolitical state”. Albeit in ways that sustain the image of Denmark as a nation free of racism.

BIRTHE RØNN
SKAM DIG!!

5850

FELO

1966

WAG

Den danske migrationspolitiken har under de senaste tjugo åren hårdnat och utvecklingen har väckt engagerad diskussion. I sin affektteoretiskt grundade studie närstuderar Maja Mons Bissenbakker Frederiksen hur begreppet skam tagit plats i migrationsdebatten – inte minst i processer inriktade mot att orientera nation och nationellt subjekt mot samma framtid.

”I HVERT FALD IKKE I DANMARK”

Skam som nationalt orienteringsredskab i danske migrationspolitiske diskurser

MAJA MONS BISSENBAKKER FREDERIKSEN

Når jeg bevæger mig fra Indre Nørrebro i København ud mod bydelen Nordvest, hvor jeg bor, er jeg de sidste par år blevet mødt af en stor graffiti (en såkaldt ”rooftop”), som pryder en husgavl lige bag ved det sted på Jagtvej, hvor den alternative kulturscene Ungdomshuset tidligere lå. Fem etager oppe råber store, sorte bogstaver:

BIRTHE RØNN
SKAM DIG!!

Graffiti dukkede op i efteråret 2009 i umiddelbar forlængelse af, at Brorsons Kirke i indvandrer- og aktivist-bydelen Nørrebro blev ryddet af politiet. Kirken havde da i cirka tre måneder huset omkring 50 ud af i alt 282 afviste irakiske og kurdiske asylansøgere, som havde søgt tilflugt der og i samarbejde med københavnske aktivister aktionerede for at opnå opholdstilladelse. Selvom politiet ved en voldsom aktion ryddede kirken og størstedelen af de asylansøgende voksne, børn og ældre efterfølgende blev deporteret, fik aktionerne stor bevågenhed blandt andet i kraft af en række demonstrationer, civile ulydighedsaktioner, støtterrangementer m.m.¹ Den ”Birthe Rønn”, som graffiti skammer, er Birthe

Rønn Hornbech (partiet Venstre), der som daværende integrationsminister var øverste ansvarlige for beslutninger om deportation af de irakiske og kurdiske asylansøgere og således en konkret repræsentant for den liberal-konservative regerings såkaldt ”stramme” asylpolitik.²

Den politiske kontekst for kirke-aktionen var dels den danske deltagelse i Irak-krigen, dels det faktum, at den danske indvandringspolitik var og er blandt de mest restriktive i Europa. Over en tyve-årig periode, og især under den borgerlige regering fra 2001-11, er det i stigende grad blevet vanskeligt at opnå asyl, permanent opholdstilladelse, familiesammenføring og dansk statsborgerskab. Hvorvidt disse forhold vil ændre sig med centrum-venstre-regeringsskiftet 2011 er et åbent spørgsmål, men umiddelbart er der ikke lagt op til lovgivningsmæssige ændringer, som ville betyde en afgørende forandring i grundlæggende principper i dansk asylpolitik.³ Det vedbliver derfor at være væsentligt at undersøge de danske migrationspolitiske diskursers logikker, sådan som de for eksempel kommer til udtryk i forbindelse med en konkret asylpolitisk sag som aktionen i Brorsons kirke.

Denne artikel søger ikke at evaluere aktionen i Brorsons Kirke. I stedet ser den på den rolle, som *skam* spillede i nogle af de diskurser, som aktionen affødte i offentligheden. Dette er ikke for at kritisere brugen af skam og andre følelser i politisk debat, men snarere for at tage følelse (affekt) alvorlig som politisk diskurs. Hvad jeg er interesseret i, er *den måde hvorpå skam muliggør forskellige tilgange til migrationspolitik*

*og til relationen mellem nationalstaten og det nationale subjekt.*⁴ Jeg er i udgangspunktet sympatisk indstillet over for asylaktionens protester mod den eksisterende asyllovgivning, men forsøger ikke desto mindre at fastholde et kritisk blik på de problematiske tendenser, som også findes i nogle af disse protester. Min kritik begynder i ønsket om at finde måder, hvorpå kritik af dansk asylpolitik kan formuleres fra en subjekt-position, som allerede befinder sig *i* nationen. Er sådanne kritikker uproblematiske? Er de dømt til at gentage positionen som *indenfor*? Eller findes der måder, hvorpå *indenforheden* kan destabiliseres? Når jeg i denne artikel ikke repræsenterer den afviste asylansøgers stemme (og dermed uundgåeligt mimer og gentager dennes eksklusion), er det med andre ord fordi, min interesse er at undersøge, hvordan positionen som *uden for* nationen produceres gennem særlige organiseringer af de allerede nationale subjekters *indenforhed*. Således skriver jeg mig ind i et projekt, der (som det fx ses i *Tidskrift för Genusvetenskaps* temanummer om hvidhed fra 2010) sigter på at forstå de måder, hvorpå det privilegerede subjekt opnår og opretholder eller eventuelt udfordrer sin position. Sådanne analyser udgør en nødvendig betingelse for, at (og kan måske også vise sig at indeholde inspiration til *hvordan*) forandring kan tænkes.

Affektteori, skam og grænser

Mine indkredsninger af skam som politisk strategi tager udgangspunkt i affektteori, som den især kendes fra queerteoretikeren Eve K. Sedgwick og hendes introduktion til psykoanalytikeren Silvan Tomkins, hvis

begrebsliggørelse af affekt har inspireret en række teoretikere inden for feltet.⁵ På trods af et bioessentialistisk udgangspunkt viser Tomkins sig som en analytiker med høj relevans for den mere poststrukturalistiske gren af affektteori. Tomkins blander med stort overskud psykoanalytisk teori med iagttagelser fra kliniske forsøg og (hvad der er hans måske stærkeste kort) fænomenologiske beskrivelser af affekt blandt andet baseret på hverdagsiagttagelser af affekters virkemåder i, på og omkring levende væsners kroppe og handlinger.⁶

Ifølge Tomkins er skam den affekt, som mest grundlæggende sætter subjektets identitet på spil. Skam er “the most reflexive of affects in that the phenomenological distinction between the subject and the object is lost [...]. Shame turns the attention of the self and others away from other objects [...] and thereby generates the torment of self-consciousness”.⁷ Skam tematiserer således subjektets tilblivelse som på én gang individuierende og fundamentalt betinget af det sociale. Skam er en isolerende og ekskluderende oplevelse, men *virker* omvendt kun fordi subjektet er del af det sociale. Skam er oplevelsen af (momentant eller varigt) at falde ud af en social relation, som er væsentlig for én, men skam er samtidig også et tegn på, at man allerede er ’i’ denne sociale relation, idet det er gennem dens blik, man oplever at blive gjort til genstand for skam.⁸

Skam peger med andre ord på grænsedragninger mellem det personlige og det sociale. I den udstrækning skam kan betragtes som fundamentalt knyttet til oplevelsen af socialisering, burde identitets-interesserede teoretikere derfor kunne drage nytte af at undersøge skam som en identitetsformende affekt. Sedgwick foreslår, at teorier, som tager udgangspunkt i særligt skamrelaterede identiteter, vil kunne drage nytte af at undersøge skammens karakteristika og funktioner. Dette dog især hvis de bevarer fokus på skammen som andet og mere end en negativt ekskluderende følelse, men også som et udgangspunkt for antinormative positioner.⁹ Sedgwick peger her på ikke-heteronormative identiteter, mens andre tillige peger på femininiteter og ikke-hvide identiteter som særligt knyttede til skam.¹⁰

Følelsers performativitet og orienterende kvaliteter

Et væsentligt træk ved den affektteoretiske bølge er dens vigen tilbage fra at naturlig gøre følelsers værdier og dermed fra ideen om, at nogle følelser per definition er ”gode” og efterstræbelsesværdige (som fx glæde), mens andre naturligt er negative og ideelt set må undgås (fx skam). Dette ikke så meget for at revurdere eller omvende affekternes værdi, men for at etablere analyser, som rækker ud over vurderingen *godt/dårligt*, og som kan forstå skam via andre indgangsvinkler end en ontologisk redegørelse for, hvad skam essentielt set er. Køns-, seksualitets- og racialiseringsforskeren Sara Ahmed kombinerer for eksempel en fænomenologisk

og psykoanalytisk undersøgelse af affekt med en poststrukturalistisk interesse for, hvad affekter *gør*. Inspireret af Judith Butlers brug af performativitetsteori spørger Ahmed, hvordan affekter/følelser performativt handler i relation til sociale kategorier, og hvordan de er med til at forme disse kategorier og de kroppe, som lever dem. Snarere end at forstå følelser som *i* den enkelte, skal de ses som relationelle, det vil sige som noget, der på én gang skabes i relationer og samtidig er relationsetablerende. Det at referere til, eller performativt at *gøre* følelser, fungerer som tandhjul i et maskineri, som naturliggør det sociale og det psykiske som essentielle enheder med objektive kvaliteter: ”emotions are not ‘in’ either the individual or the social, but produce the very surfaces and boundaries that allow the individual and the social to be delineated as if they were objects”.¹¹ Følelser giver altså individer og sociale sammenhænge *objekt-kvaliteter*, som gør dem til genstand for særlige afgrænsninger og håndteringer. For analyser af diskurser i et politisk felt betyder det, at man i stedet for at se følelser som noget, man retorisk kan ”appellere til”, ”vække” eller ”spille på”, kan betragte politiske følelser som subjekt- og positionsetablerende. Det vil sige: ikke som et spilleklart instrument i den enkelte, men som tegn, der gøres og samtidig gør noget.

Ahmeds bidrag til affektfeltet er især en række nye begrebsliggørelser af affekters relationsetablerende kvaliteter. Således tilbyder hun med begrebet ”orientering” en fænomenologisk udvidelse af Butlers poststrukturalistiske subjektiveringsbegreb. Inspireret af Husserls, Heideggers og Merleau-Pontys fænomenologiske undersøgelser af bevidsthedens og kroppenes rettedhed undersøger Ahmed den måde, hvorpå subjekter og grupper affektivt orienteres mod forskellige idealer, objekter og fænomener.¹² I denne proces spiller affekter en væsentlig rolle. Ikke sådan at forstå, at de udgør et indre objektivt indeks, som den enkelte orienterer sig efter, men i stedet sådan, at bestemte diskursive regimer gør bestemte objekter til orienteringspunkter, som vi forventes at investere os følelsesmæssigt i. Ahmed viser for eksempel, hvordan *familien* udgør et sådant objekt, som den enkelte socialt forpligtes på at orientere sig omkring og imod. Her fungerer ”lykke” som en affekt, vi forventes at nærme os ved at være orienterede mod familien (at indgå i familiestrukturen ses som en forudsætning for den enkeltes lykke), samtidig med at lykke bliver et udretningsapparat eller glatteinstrument (”a straightening device”), som via komplekse ”lykkeforpligtelser” orienterer os mod familien (vi forventes at blive lykkelige og forpligtes på derfor at være orienterede mod familien).¹³ Sådanne orienterende objekter kan med fordel tænkes sammen med et diskursanalytisk begreb som ”nodalpunkt”,¹⁴ men de lover et bredere analysefokus, som også kan indtænke følelsers materielt-diskursive historier og fænomenologiske beskrivelser af, hvordan de orienterende processer affektivt opleves.

Denne artikel ser på *nationen* som sådan et orienteringspunkt. At nation

og emotion har med hinanden at gøre er næppe overraskende (tænk fx på udtryk som *nationalfølelse* og *folkestemning* eller på det eufemistiske, men stærk affektive begreb ”sammenhængskraft”). De måder, hvorpå følelsesmæssig orientering gøres eller afbrydes gennem affekt, kan dog være højest forskelligartede. I det følgende undersøger jeg, hvordan skam etablerer relationer mellem nationen og det nationale subjekt i forbindelse med diskurser om asylpolitik, eller med andre ord: *hvordan skam på forskelligartede måder orienterer nationen og det nationale subjekt mod hinanden*. Jeg ser således ikke på særlige skamrelaterede identiteter, sådan som Sedgwick foreslår, men på hvilke funktioner skam som en grænsetematiserende affekt tjener i diskurser om migrationspolitik. Jeg undersøger på hvilke måder begrebsliggørelser af nationen og det nationale subjekt skriver sig ind i et kulturelt reservoir af affektive bevidstheder om skam og grænser. De affektteoretiske greb, som er influerede af queerfeministisk tænkning, kan således vise sig brugbare, også når analysen ikke primært sigter på køn eller seksualitet, men – som her – på migrationspolitik og nationalisme.

Jeg henter mine eksempler fra tre forskellige nedslag i de migrationspolitiske diskurser, som tydeliggjordes i diskursive reaktioner på ”irakersagen”: 1) Et debatindlæg, som er klart imod asylaktivisme og for den strikse danske asylpolitik, 2) et interview, hvis hovedperson kritiserer denne politik og 3) den omtalte graffiti fra Nørrebro. De tre nedslag viser sig ikke blot forskellige i forhold til holdninger og kommunikationsstrategier. De udgør også

eksempler på nogle af skammens forskelligartede funktioner i forhandlinger om nationens grænser og det nationale subjekt. Nærmere bestemt fungerer skam henholdsvis som konstruktør af et kontinuum mellem nationen og det nationale subjekt, som en temporal indikator, der orienterer subjekt og nation mod en fælles fremtid og som et performativ, der etablerer en vertikal forstyrrelse af forestillingen om nationen som et horisontalt kammeratskab.

Skam som svingdør mellem nationen og det nationale subjekt

Mit første eksempel stammer fra et debatindlæg, i hvilket Søren Krarup (daværende medlem af Folketinget for Dansk Folkeparti) kritiserer den asylaktivistiske aktionsgruppe *Bedsteforældre for asyl*. Under overskriften ”De skamløse bedsteforældre er kristeligt set falsknere” anklager Krarup aktionsgruppen for at misbruge det kristne budskab i deres politiske aktion. Her undlader jeg en analyse af forhandlinger af ”kristendom” og fokuserer i stedet på, hvordan Krarup karakteriserer asylaktivisternes skamløshed:

Det er en politisk aktion, der søger at mørne og opløse den folkeligt ansvarlige udlændingepolitik, som siden systemskiftet af 2001 er blevet ført her i landet. Det er dette, der er den egentlige mening med alle disse forlorne bedsteforældre [...] De vil have porten til Danmark åbnet på vid gab.¹⁵

Karup påkalder her på flere måder skammens ekskluderende og grænsetematiserende

funktioner. Han udpeger asylansøgernes og især deres allieredes ”skamløshed” som bestående i deres forsøg på at ”mørne” udlændingepolitikken og som følge deraf at

Nationen figureres som en krop, for hvem dét ufrivilligt at blive penetreret af immigranten er skamfuldt.

udviske de danske nationale grænser. Nationen tegnes med andre ord op som et rum, hvis eksistens betinges af entydige grænser. Grænser, som trues af asylansøgere udefra, men i måske endnu højere grad indefra på grund af aktivisternes ligestilling over for – eller endog aktive ønske om – at grænserne undermineres.

Aktivisternes skamløshed ses ikke blot et tegn på, at de har forvist sig selv ud af det sociale, men markerer også, at de potentielt betinger en underminering af nationen som entydigt afgrænset rum og dermed som primær social sammenhæng som sådan.

Krarpup iværksætter således en implicit forbindelse mellem skam og opretholdelsen af grænser, som trækker på skams relation til personlige grænser, herunder til seksualitet og køn. Nationen figureres som en krop, for hvem dét ufrivilligt at blive penetreret af immigranten er skamfuldt, og hvis villige åbenhed derfor fremstår som udtryk for skamløshed. Den klassiske kønning af nationen som kvinde, forstærkes her af de implicite forbindelser mellem skam og kvindelighed.¹⁶ Som J. Jack Halberstam understreger, må skam forstås som “a gendered form of sexual abjection: it

belongs to the feminine”.¹⁷ I et historisk perspektiv betoner skamanalytikeren Sally Munt ligeledes, at “in classical Western culture shame is discursively linked to women [...] femininity and non-citizenship”.¹⁸ Den skamløshed, som Krarpup kritiserer bedsteforældrene for, er altså en national skam, som både kønnes og seksualiseres. At skam knyttes til tab af kropslig integritet understreges af vendingen ”forlorne bedsteforældre”. *Forlorne* etablerer ikke blot en beskyldning om aktivisternes falske (forlorne) dagsordner, men fungerer også som en implicit henvisning til alderdom som ensbetydende med et *kropsligt forfald* (tabt kropslig integritet, ”forlorne tænder”), som bedsteforældrene truer med at overføre til nationen.¹⁹ Via koblingen til monstrøs alderdom konstrueres nationen som en ung, fast (ansvarlig) kvindekrop, som er i farezonen for at forældes, mørnes og forfalde som følge af, at bedsteforældrene lægger hendes krop åben for den implicit maskulint kønnede asylansøgers penetration af den feminine nationskrop.

Denne kønnede skamdiskurs naturligvis forbindelsen mellem *grænseoverskridelse* og *skam* på en måde, som resonerer med en række skamteoretikers definition af skam som en affekt, der grundlæggende er knyttet til grænsedragning. Skam signalerer, at en overtrædelse eller destabilisering af personlige og sociale grænser har fundet sted. Ifølge Tomkins afføder dette typisk forskellige ”skamresponsen”, som søger at genetablere de udfordrede grænser. Blandt disse er for eksempel tilskyndelsen til at dække eller skjule det udsatte selv, for at genoprette selvets grænser.²⁰

I Krarups debatindlæg påkalder skam sådanne grænsedragninger som en naturlig respons på de underminerede nationale grænser. Skam fungerer både som en beskrivelse af grænser under pres og muliggør en glidning mellem det personlige og det nationale. Skam overfører nationale grænser til personlige grænser og gør dem *ligesom* hinanden. Ved at passere gennem skam bliver den ellers døde metafor ”grænse” genoplivet, sådan at argumentet for grænsekontrol kan overføres fra et individs psykiske personlige grænser til nationens fysiske grænser. Gennem dette glid naturliggøres den strikte asylpolitik, *som om* den var et spørgsmål om at opretholde et subjekts personlige integritet. Skam bliver en svingdør mellem nationens krop og det nationale subjekts krop (mellem et biopolitisk og et disciplinært syn på kroppen om man vil), skam etablerer et sammenfald mellem begge kroppes konturer, og skam udpeger de kroppe, som udefra og indefra truer kontinuummet mellem nation og borger.

Skam som nationalt orienteringsredskab

I Krarups diskurs fungerer skam på én gang som en ekskluderende dom over aktivisterne og som en naturalisering af den restriktive asylpolitik. Mit næste eksempel adskiller sig fra dette både med hensyn til politisk projekt og med hensyn til, hvad skam gør. Det drejer sig om et interview med den danske digter Benny Andersen, som i forbindelse med Brorsonaktionen stillede sig på de afviste asylansøgers side. Andersens deltagelse begrænsede sig til et læserbrev, det omtalte interview og enkelte oplæsninger ved forskellige asylarrangementer, men man kan alligevel se ham som en symbolsk figur, der gav ansigt til den mere moderate del af protesterne, og som fremstod som et alternativ til de mere direkte protestformer, som fandt sted i forbindelse med politiets rydning af kirken (protestformerne tog blandt andet form af civile ulydighedsaktioner ved Brorsons Kirke og i forskellige lufthavne).²¹ Andersen, som i interviewet præsenteres som ”vores allesammens digter”, er kendt som en ”folkelig” forfatter, der især er blevet prist for sin evne til at skildre den almindelige danskers liv i overraskende leg med sproget. I interviewet til avisen *Information* giver Andersen dog afkald på titlen som folkelig på grund af sin skam over Danmarks politik på flygtningeområdet, som han mener tydeliggjortes ved politiets voldsomme rydning af Brorsons Kirke. Under overskriften: ”Jeg skammer mig over at være dansk”, forklarer Andersen:

Jeg skammer mig over at være dansk, når over 60 procent af den danske befolkning finder det i orden, det, der skete i Brorsons Kirke den sørgelige nat og den efterfølgende tid, hvor dansk lov er erstattet af irakisk med støtte fra rigspolitiet og dansk regering samt andre ellers fornuftige politikere.²²

Ligesom hos Krarup signalerer skam, at en grænse er nået. I dette tilfælde er der dog tale om en etisk grænse. Med sin skamfuldhed signalerer Andersen, at hans medmenneskelige integritets grænse er overtrådt. Samtidig peger han på det paradoksale i, at Krarup og hans ligesindedes forsøg på at styrke dansk suverænitet pragmatisk set underminerer den, idet den konkret har medført, at ”dansk lov er erstattet af irakisk”.²³ Det er altså ikke asylansøgeren, men forsøget på at holde denne ude af det nationale rum, som truer nationens juridiske grænser. Undermineringen af nationens juridiske suverænitet er således også for Andersen sammenfaldende med det nationale subjekts integritet. Dog er den for Andersen bygget på en omvendt kausalitet i forhold til den logik, Krarup beskriver: Hvor Krarup argumenterer mod erosionen af de nationale grænser med henvisning til det skamfulde integritetstab for det nationale subjekt, er det for Andersen tabet af menneskelig integritet i de individuelle nationale subjekter (de 60 procent), som resulterer i en skamfuld underminering af national integritet. Både for Andersen og Krarup må den nationale integritet dog indiskutabelt opretholdes, og for begge er skam et tegn på, at dette projekt er slået fejl.

Også i Andersens retorik iværksætter skam således forestillinger om grænser og grænsedragning. Men ved at indtage skamfuldhed som en kritisk position påkalder Andersen en anden type skamrespons end den, som Krarup iværksætter: nemlig *skam som udgangspunkt for transformation*. Hvor skam for Krarup er en tilstand, som det er

naturligt at søge ud af og væk fra, bliver skam for Andersen et produktivt udgangspunkt for politisk kritik:

Jeg er forpint og skamfuld over det, der sker, men man bliver så opmuntret, når man oplever, at vi er flere, end politikerne regner med, der går imod. Vi kan blive endnu flere, hvis vi mander og kvinder os op og får forklaret de 62 procent medløbere, at de er galt afmarcherede.²⁴

Andersen sætter så at sige en ære i skam. Hans skam viser, at han har skam i livet, og at han er investeret i idealer, som det er skamfuldt, at nationen svigter. Skam optræder her som en selvrefleksiv tilstand, der lover transformation. Som Jean-Paul Sartre forklarer, kan skam forstås som subjektets oplevelse af, gennem den andens blik at blive gjort til objekt for sit eget blik: ”således er skamfuldhed skammen *over sig selv foran andre*”.²⁵ Skam tager her form af en selvevaluerende oplevelse af at have fejlet at leve op til sit eget ideelle selvbillede. Skam kan derfor give anledning til en korrigerende forandring, som med en ahmedsk vending kan *genorientere* subjektet mod det ideal, det har svigtet.

Når Andersen gør skamfuldhed på vegne af nationen, er det da også fordi, denne har undladt at leve op til sine tolerante idealer:

Jeg har skrevet et digt, der i dag piner mig at have skrevet, og det hedder *I begyndelsen*, og der skriver jeg om alle de positive ting, vi er kendt for

ude i verden. Tolerance og ditten og datten, og når jeg læser det nu, synes jeg, at det er så pinligt at læse, for det handler om alt det, jeg er stolt af, og som jeg var stolt af, men som nu er gået fløjten, så det ville jeg ønske, at jeg kunne slette af mine samlede digte [...].²⁶

Ønsket om at slette den oprindelige *begyndelse*, som orienterede Andersen og hans medborgere mod idealer, som nationen skamfuldt svigtede, indebærer også et ønske om at slette den skam, som opstod med den pinlige erkendelse af, at nationen ikke levede op til sine løfter (eller rettere: de løfter, som Andersen gav på dens vegne). Andersens skamfuldhed betinger en kritik af nationen, men den fungerer også samtidig som en måde, hvorpå han investerer sig i den. Med udgangspunkt i Freuds refleksioner om relationen mellem idealisering og skam, påpeger Ahmed, at det at gøre skam som reaktion på et svigtet ideal kan ses som en måde, hvorpå subjektet (snarere end at kritisere selve idealiseringen) kan gentage sin investering i det idealiserede. Ved at skamme sig over nationen understreger man sin orientering mod nationen og bekræfter samtidig, at nationen må ses som positivt investeret i givne idealer (fx tolerance, menneskerettigheder eller lign.): ”if you feel shame, you are ’in’ the nation, a nation that means well”, som Ahmed formulerer det.²⁷ At performe skam over nationen er at performe sin loyale identifikatoriske investering i den: ”my shame confirms my love”.²⁸ Andersen skammer sig da heller ikke over sin idealisering af

nationen som sådan, men over at nationen bevægede sig væk fra tilnærmelsen til disse idealer, og derfor ikke længere flugter med digtets beskrivelse af den. Dette er dog et ”ikke længere”, som samtidig konstruerer et naturaliseret *dengang*, hvor nationen forestilles at have (forsøgt at) leve op til idealerne.

Den respons, som skammen i Andersens fortælling påkalder, er med andre ord en transformation, som sigter på at genforene nationen med de idealer, som den (i Andersens udlægning) oprindeligt stod for, det vil sige: transformationen sigter på *at gøre det muligt for Andersen at genkende sig selv i nationen*. Andersens skamfuldhed fremstilles således ikke som en permanent kritisk tilstand, men bliver snarere et orienteringsredskab, som skal få ham ud på den anden side af skam ved at gøre Danmark til ”et land, man ikke skammer sig over at være borger i”.²⁹ Hvor det for Krarup er den nationale grænsedragning, som indkranser og betinger det nationale subjekts tilhørsforhold til nationen, er det for Andersen den stolte identifikation med nationen, som etablerer en positiv orientering omkring den. Skam bliver en æresetablerende affekt, som lover en genetablering af nationens og subjektets orientering mod hinanden. Skam idealiserer og peger mod en tilstand, hvor nationen og det nationale subjektet atter kan se hinanden i øjnene.

Syndefald – skam som temporalt orienteringsredskab

Hos Andersen fungerer skam altså som en affekt, der lover en genforening af det nationale subjekt med nationen. Skam har

dog også en anden funktion, nemlig at orientere nationen og subjektet i samme retning ved at indskrive dem i et kendt kronologisk narrativ om skam. Interviewet etablerer nemlig sin egen *skammens fortælling*: Vi begynder i *begyndelsens* løfter, bevæger os over de svigtede idealer og den nuværende tilstand af skam, og slutter i håbet om fremtiden, nemlig ungdommen, der, med Andersen som bannerfører, skal udrydde barbariet på dansk jord:

Jeg tror, at ungdommen mangler nogle bannerførere, og der vil jeg gerne i min høje alder være med til at hejse bannerne [...] Barbariet skal ikke få overhånd, og vi er flere og flere, der siger nej, så længe vi er til her på jorden, får barbariet ikke lov til at få herredømmet, i hvert fald ikke i Danmark.³⁰

Her ses konturerne af en kendt mytologi, nemlig i den jødisk-kristne fortælling om *Skabelsen* og *Syndefaldet*, som blandt andre Munt har peget på som en central vestlig skamfortælling.³¹ ”I begyndelsen” betegnede en stolt paradisisk tilstand, der blev afbrudt et etisk syndefald, som har efterladt os i et skamfuldt nu, hvor paradiset er ”gået fløjten”.

Når Andersen ønsker at slette ”begyndelsen”, er det således ikke for at skille sig af med national idealisering som sådan. At slette begyndelsen skal snarere bane vej for en ny begyndelse med en ny idealiserende orientering mod nationen. Som sagt lover Andersen, at vi kan ”blive endnu flere, hvis vi mander og kvinder os op og får forklaret de 62 procent medløbere, at de er galt afmarcherede”.³² Den ungdommelige fremtid, hvor vi igen skabes ”som Mand og Kvinde”,³³ mangfoldiggør os og bliver ”endnu flere”, lover at genorientere os sådan, at de ”galt afmarcherede” atter marcherer i den rigtige retning, og vi (alle 100 procent) rettes mod det rette nationale ideal. Hvor Krarup kønner nationens rumlige grænser, heteroseksualiserer Andersen så at sige dens temporalitet, idet nationens fremtidsmuligheder billedliggøres ved det heteroseksuelle, reproducerende par. Ligeledes spejles Krarup placering af Danmark inden for en paradisisk (perle?)-”port”, af Andersens mytologi om Danmark som Det Lovede Land. Et land, Andersen selv har lovet i sine digte, og som kan realiseres på den anden side af skamfuld barbarisme. Hvor skam for Krarup tegner nationens geografiske grænser op, bliver skam for Andersen en temporal indikator, som orienterer nationen ved at pege frem og tilbage i tid. Dermed bliver skam samtidig en retningsbestemmer: Et kompas, som viser os, hvor vi er, har været og er på vej hen. *Skam indikerer, at vi har forladt tilnærmelsen til det nationale ideal, men skam er også den affekt, som viser os vejen til at blive genforenede med dette ideal: Skam giver os mulighed for at ”vende om” og blive reorienterede mod den ideale nation.*

I Andersens diskurs muliggør skam således en kritik af nationen, men samtidig

gentager skammen den loyale investering i nationen på en måde, som umuliggør visse former for analyse af sammenhængen mellem idealiseringen af nationen og deportationen af dens andre. På samme måde som det skamfulde ”nu” konstruerer Danmark som en nation, som i en nær fortid *plejede* at leve op til humanistiske idealer, konstruerer tilføjjelsen ”i hvert fald ikke i Danmark” den danske nation som et rum, der kun for en overfladisk betragtning er blevet forurennet af inhumane, indvandrerfjendske politikker, men som ideelt set kan holdes fri af dette og genetablere sin egen ”state of exception”: En etisk undtagelse i en verden af barbarisme.³⁴ Således understøtter Andersens diskurs en forestilling om migrationspolitikens etiske barbarisme som noget, der er det ideelle Danmark fremmed, og som derfor kan henvises (evt. udvises) af det nationale rum til et *andetsteds*, snarere end som sammenhængende med idealiseringen af nationen og med fortællingen om det naturaliserede sammenfald mellem nationen og de kroppe, som allerede genkendes som *inden for* den.³⁵

Mobiliserende og projicerende skam

Jeg vender nu tilbage til mit indledende eksempel, nemlig Nørrebro-graffitien: ”BIRTHE RØNN/ SKAM DIG!”, som også forener migrationspolitik, protest og skam. Det interessante aspekt ved graffittien er selvsagt ikke graffitikunstnerens eventuelle intentioner, men de subjektpositioner og orienteringsvinkler, som graffittien muliggør, herunder den måde hvorpå den tilbyder at orientere det nationale subjekt mod nationalstaten på en anden måde,

end det ses i de foregående eksempler. Det umiddelbart iøjnefaldende ved graffittien er, at den tydeligt iværksætter skam som del

Graffittien udpeger den kvindelige minister som skammens genstand og dermed indirekte som den, der burde have ”holdt på æren” for at undgå national skam.

af et politisk projekt, og at den gør dette gennem et simpelt skammende performativ. Graffittien skammer Rønn Hornbech. Det er oplagt at læse skamningen af den kvindelige minister i relation til Krarups og Andersens figuration af nationen som en krop, hvis skamlabilitet påkalder særlig beskyttelse. Det forekommer således ikke overraskende, at det er mandlige debattører, som påpeger og bekymres over, at nationens dyd er under angreb, mens graffittien udpeger den kvindelige minister som skammens genstand og dermed indirekte som den, der burde have ”holdt på æren” for at undgå national skam.

Imidlertid går man sandsynligvis galt af graffittien, hvis man reducerer forståelsen af dens performative effekt til spørgsmålet om, hvorvidt den opnår at skamme ministeren eller for den sags skyld at vække en følelse af skam i hende (hun var næppe på Nørrebro for at se den). Graffittiens skammende performativ må snarere forstås i forhold til den måde, hvorpå den spiller på skammens evne til at orientere afsender og modtager i forskellige retninger. Graffittien

er som nævnt placeret på Nørrebro, som er et københavnsk bykvarter, der i den brede danske offentlighed er kendt for sin blandede etniske og raciale sammensætning og ofte associeres med fænomener som ”bander”, ”ghettoer”, marginaliserede socialklasser, radikal venstrefløjsaktivisme og civil ulydighed. Både i kraft af sin placering og af sin henvisning til den daværende integrationsminister peger graffitien på begivenhederne omkring de irakiske/kurdiske asylansøgere i Brorsons Kirke. Gaderummet udgør her et grundlæggende læsespektiv: Idet, den er placeret fem etager over jorden (på højde med toppen af de fleste københavnske hustage) kan man sige at graffitien *hæver sig* over beskueren. Den indtager således symbolsk en position, der er moralsk ophøjet i forhold til Rønn Hornbech og den politik, hun repræsenterer. Læst således er graffitiens performative funktion at opfordre til solidarisk mobilisering via en orientering af den forbipasserende læser mod graffitiens etiske ”high ground” (som jeg skal vende tilbage til nedenfor, er dette dog ikke nødvendigvis graffitiens primære orienterende funktion).

For at forstå, hvad skam i dette performativ gør, er det oplagt at tage udgangspunkt i skammens performative karakteristika, sådan som disse opsummeres i Sedgwicks ”Shame and performativity”.³⁶ Her analyserer hun netop performativet ”skam dig” (”shame on you”) og påpeger, hvordan dette performativ ikke kun *skammer*, men også simultant *skjuler* udsagnets ytrende subjekt. Hvor for eksempel erklærende eller løftefremsettende performativer oftest finder sted i en førsteperson singularis-form, som

etablerer et ytrende subjekt (”jeg lover at hilse”), er der intet eksplicit ”jeg” i ”skam dig”. Det, at det skammende performativ primært findes i en subjektløs form, ser Sedgwick som betegnende for skammens projicerende karakter. At skamme skjuler den skammende for det sociale øje og dermed for den altid nærværende mulighed for, at den ytrende selv skulle blive genstand for skam. Læser vi graffitien på denne måde, kan vi se den som en talehandling, der så at sige projicerer skam ud på en anden (Birthe Rønn Hornbech) og samtidig sårbart eller kujonagtigt skjuler, hvor den taler fra for ikke selv at blive genstand for skammende interpellering. Jeg vil dog foreslå at læse graffitien på en lidt anden måde: Hvis vi i stedet læser Sedgwick ”bagvendt” kan vi nemlig tillige se graffitiens *shaming* som en strategisk brug af skammens skjulende egenskaber.

Vertikale blikke

Disse egenskaber bliver tydelige, hvis vi i bogstavelig forstand læser graffitien fra et andet perspektiv. Graffitiens hilser nemlig ikke kun den forbipasserende på gaden. Den er også en besked, som strækker sig ud og op til *resten af Danmark* så at sige. Placeret i højde med hustagene i det forholdsvist flade København må graffitien også tænkes at være synlig for de politi- og nyhedshelikoptere, som cirkler over byen og i særdeleshed over Nørrebro, der som nævnt er investeret med en almen forventning om et altid lurende potentiale for lovbrud, ulydighed og intense affekter og derfor som et sted, som politi og medier bør holde øje med. I et sådant perspektiv

fungerer graffitien som et kollektivt råb fra Nørrebro, som adresserer den udøvende og den pressemæssige statsmagt. Gennem

Skam bliver her en strategisk mulighed for på én gang at adressere det panoptiske blik og for at skjule sig for dets interpellationer.

helikopternes kameraer kan råbet endda tænkes faktisk at have nået den lovgivende integrationsminister.

At det skammende performativ således måske har nået sin eksplicite adressent, er dog ikke så væsentligt som den måde, hvorpå skam orienterer læsernes blik. Jeg foreslår, at graffitiens skammende performativ orienterer blikket på tre forskellige, men relaterede måder: For det første tematiserer graffitien helikopternes panoptiske blik ved simpelthen at pege på det. Den har således kvaliteter, der minder om gadekunstneren Banksys kendte stencil ”What are you looking at?” skrevet midt i et overvågningskamas fokus.³⁷ Begge graffitier henleder opmærksomheden på overvågning som magtinstrument, men i Nørrebro-graffitien tematiseres dette dobbelt, fordi skammen ironisk vender overvågningsapparatets instrument mod sig selv. Via skams forbindelse til selvrefleksion kastes statsapparatets panoptisk beskuende blik tilbage på det selv, idet blikindehaverne opfordres til at erstatte statslig overvågning med transformerende selvevaluering: ”i stedet for at glo på mig, burde du tage og se på dig selv og det, du gør”, synes den at sige.

For det andet, kan man sige, at selvom graffitien således skaber en bevidsthed om det overvågende blik, så foreslår den et alternativ til at inkorporere denne bevidsthed i en selvovervågende subjektivitet. Skam bliver her en strategisk mulighed for på én gang at adressere det panoptiske blik og for at skjule sig for dets interpellationer. For hvis skam, som Sedgwick siger, skjuler det skammende subjekt, så kan skam måske også fungere som en måde at tematisere og adressere det panoptiske blik på uden at blive genstand for dette blik interpellationer? Det vil sige som en måde at adressere nationalstatens migrationspolitik på uden at positioneres som et subjekt, som loyalt identificerer sig med nationalstaten (sådan som det ses i eksemplet med Andersen). Graffitiens undvigelse af det interpellierende blik udgør som sådan et forvrænget spejl af den politiske taktik, Rønn Hornbech blev kendt for, nemlig hendes notoriske tavshed – således mødte hun i en periode journalisternes kritiske spørgsmål med smilende at spille stum, ligesom hun slukkede sin mikrofon ved en kritisk høring. Hvor Rønn Hornbech lod sig se, men ikke ville svare (og dermed ikke stå til an-svar), skaber graffitien en subjektposition, som godt vil svare, men ikke lade sig se. Graffitiens insisterer på at være en stemme uden at afkræves en subjektivitet, som kan indskrives i implicit identifikation med og loyalitet over for nationalstaten. Det, jeg her foreslår, er selvsagt ikke, at vi gennem skam på magisk vis kan undvige subjektivering. Snarere tænker jeg på, om graffitien kan inspirere til at afsøge muligheder for

nationalkritiske talehandlinger uden simultant at etablere en nationalloyal *gører* som følge af denne *gøren*?³⁸

For det tredje kan graffitien ses som et kritisk brud på forestillingen om nationen som det, Benedict Anderson kalder ”et dybt horisontalt kammeratskab”.³⁹ En nationalforestilling og *-følelse*, der understøttes af gentagede performative nationalhandlinger, som for eksempel den simultane læsning af dagens avis (eller afsyngning af nationalpoeters viser). Graffiti'en peger på, at forestillingen om horisontalt nationalt kammeratskab hviler på hierarkier, som snarere skal forstås ad vertikale akser. Såvel den folkelige enhed som Krarups diskurs repræsenterer, som den folkelighed som Andersens fremtidsversion af Danmark fremmaner, forstyrres på flere fronter af graffitiens vertikale pegen opad mod andre niveauer i de interne – her især klasse-mæssige og etnisk/raciale – sociale skel, som nationen også udgøres af.

Graffiti'en tematiserer her i særlig grad luftrummet som det, hvad Achille Mbembe har kaldt en vertikal politisk zone hvilende på ”panoptisk forstærkning”.⁴⁰ Luftrummet udgør både det rum, som helikopterblikket betjener sig af og det rum, gennem hvilket asylansøgerne med fly blev sendt *ud* af nationen. Her sigter jeg naturligvis ikke på at drage paralleller mellem luftrummet over København og de senmoderne koloniserede områder (in casu Palæstina), hvorfra Mbembe henter sine betragtninger. Men jeg foreslår, at graffiti'en ved at adressere denne politiske

vertikalitet peger på nationalstatens indbyggede ”nekropolitisk” logikker: Mbembe påpeger, at den moderne stats biopolitiske ”magt over livet” ingeniørlunde udelukker, men snarere baserer sig på magten over ekskluderede andres død. Som Mbembe med henvisning til Foucault siger, så etablerer de moderne staters biopolitiske magtapparat sig på at bibeholde ”magten over døden” i en meget direkte forstand.⁴¹ Biomagtens tager med andre ord ikke blot form af kultivering af befolkningens liv og ligegyldighed over for andre befolkningers død, men tillige af krigens aktive drab⁴² såvel som af asylansøgerens ”langsomme død”⁴³ i flygtningelejre eller i udvisningen til en uvis skæbne. Det nationalt inkluderede levedygtige subjekt kommer med andre ord til eksistens som biomagtens panoptisk overvågede genstand, men også som en funktion af den udviste eller evigt ”deporterbare” anden.⁴⁴ Det forstillede horisontale kammeratskab, som nyhedshelikopteren leverer forestillingsmaterialet til (og som lover at samle danske seere i et fælles *breaking-news-nu*), gennemskæres af graffitiens påmindelse om, at dette kammeratskab centralt baserer sig på den systematiserede deportation af specifikke andre.⁴⁵

Andetsteds

Hvor skam hos Krarup etablerer et sammenfald mellem det nationale subjekt og nationalstatens grænser, og hvor skam hos Andersen tillige dirigerer det nationale subjekt mod en fremtidig

genforening med nationen som identifikatorisk ideal, dirigerer ”Skam dig”-graffitien opmærksomhed mod de ekskluderende magtrelationer, som sammenfaldet mellem nation og nationalt subjekt hviler på (biopolitikens afhængighed af nekropolitikken så at sige). Som sådan er det interessante ved graffitien ikke, at den orienterer sin læser i en ”bedre” retning end Krarup og Andersen gør, men at den tilbyder at løsne nogle af de bånd mellem subjekt og nationalstat, som skammen naturaliserer i deres diskurs. Den åbner potentielt en mulighed for at adressere nationalstatens nekropolitiske virke *indefra* (altså fra subjektpositioner, som allerede i én eller anden forstand har status som nationale), men uden nødvendigvis at gentage den loyale identifikation med og idealiserende orientering mod nationen, sådan som det ses hos Andersen.

Dette betyder naturligvis ikke, at graffitien skriver sig aldeles ud af nationale diskurser, eller at den undgår alle konstruktioner af andetgørelse: Den fungerer på den ene side som et kollektivt råb fra Nørrebro (der allerede har status som et etnisk og klasse-mæssigt *udenfor*, inden i nationen). Men idet den er på dansk etablerer den samtidig et vi, som taler inde fra nationen, uden selv at lukre på dens nekropolitiske virke. De projicerende karakteristika, som Sedgwick påpeger, *shaming* har, fungerer også her potentielt som en transport af det skamfulde et andet sted hen. Som sådan har graffitien det til fælles med Andersens ”i hvert fald ikke i Danmark”, at den peger nationalismen/ racismen ud som *andetsteds*. Racismens skam har altså ikke *hjemme* hos den radikale aktivisme, men *bor* alene hos integrationsministeren og dennes allierede.

Faren ved sådanne andetsteds-gørelser er som nævnt, at de potentielt understøtter en forestilling om udsigelsespunktet som ekseptionelt fri af de strukturer som kritiseres, og som derfor kan vanskeliggøre en intern kritik af disse strukturer.⁴⁶ Som sådan peger graffitiens andetsteds-liggørelser derfor også på behovet for at muliggøre en politisk kritik, der på den ene side undgår idealiseringen af det loyale sammenfald mellem subjekt og stat, men som på den anden side undlader at transportere de racistiske strukturer og ansvaret for deportationsregimet et andet sted hen. Kritikken må altså kunne bibeholde et fokus på inklusionens ekskluderende funktioner. For så vidt den netop tydeliggør grænsen mellem inklusion og eksklusion, kan en affektteoretisk forståelse af skam vise sig at udgøre en væsentlig analytisk og politisk strategi for sådan en kritik. Som kritisk strategi er skam interessant i den udstrækning, den formår at gøre sådanne grænsedragninger pinefuldt nærværende.

Noter

- 1 Ikke mindst foreningen *Kirkeasyl* opnåede på en stor skala og til en hvis grad hen over det politiske spektrum at samle borgere, som var kritiske over for forskellige aspekter af den danske asylpolitik. I forbindelse med politiets deportation af asylansøgerne protesterede et større antal aktivister ved en pacifistisk civil ulydighedsaktion. Se: *Kirkeasyl. En kamp for ophold*, Bolette Larsen (red.), Frydenlund 2011.
- 2 Fra 2001-2011 dannede de to borgerlige partier Venstre og Det Konservative Folkeparti regering med afgørende støtte fra det nationalistiske Dansk Folkeparti.
- 3 Der lægges i det nye regeringsgrundlag således vægt på, at kriterierne for tilkendelse af asyl ikke ændres, selvom forholdene for ansøgere foreslås lempet, jf. *Et Danmark, der står sammen. Regeringsgrundlag*, Statsministeriet 2011.
- 4 Denne artikels hensigt er således ikke at give en karakteristik af danske mediekurser om migration og/eller indvandrere, men at foretage skam-relevante nedslag i diskursive positioner i danske politiske migrationsdiskurser. For analyser af medie-debatter om indvandring, køn og seksualitet, se: Lene Myong: *Adopteret. Fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*, ph.d.-afhandling Danmarks Pædagogiske Universitet 2009, Michael Nebeling Petersen: *Somewhere, over the Rainbow. Den biopolitiske rekonfiguration af den homoseksuelle figur*. Københavns Universitet (Ph.d.-afhandling in prep.), Rikke Andreassen: *The Mass Media's Construction of Gender, Race, Sexuality and Nationality. An Analysis of the Danish News Media's Communication about Visible Minorities*, ph.d.-afhandling, University of Toronto 2005 og Mustafa Hussain, Ferruh Yilmaz, Tim O'Connor: *Medierne, minoriteterne og majoriteten. En undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark*, Nævnet for Etnisk Ligestilling og Forlaget Thorup 1997.
- 5 Affektteori kan opdeles i flere retninger,

i hvilke blandt andet to tendenser kan spores: Den Deleuze-inspirerede retning, som betragter *affekt* som en førsproglig tilstand, der går forud for de diskursivt formulerede *følelser* (fx Brian Massumi) og den mere Tomkins-inspirerede retning, som tenderer til at betragte affekter og følelser som del af samme diskursivt formidlede domæne (fx Ahmed). For en introduktion se fx Gregg and Seigworth: "An Inventory of Shimmers", *The Affect Theory Reader*, Melissa Gregg and Gregory J. Seigworth (red.), Duke University Press 2010. Se også Jenny Sundén "Inte en babe. Affekt, känsla och sexualitet i *World of Warcraft*", *Tidskrift för genusvetenskap* 2010:4. I en dansk kønsteoretisk kontekst er det massumiske affektbegreb især blevet benyttet i analyser af affektiv potentialitet i skole og ledelse (se fx Dorthe Staunæs og Helle Bjerg: "Anerkendende ledelse og blussende ører", Malou Juelskjær, Hanne Knudsen, Justine Grøn bæk Pors & Dorthe Staunæs (red.): *Ledelse af uddannelse. At lede det potentielle*, Samfundslitteratur 2011 og Juelskjær og Staunæs: "Kreativitet og ledelse. En læsning af fænomenet igennem potentialitetsledelse", *CHARA - Journal of Creativity, Spontaneity and Learning*, 2010:4). Desuden kan nævnes Lene Myongs undersøgelser af adoption som affektivt arbejde ("Intimitetens politik i Pietra Brettelleys film *The Art Star and the Sudanese Twins*", i *Tidsskriftet Morgenrøde* 2011:5), mens Ahmeds begreb om *affektiv komfortabelhed* blandt andet benyttes i Tobias Rauns analyser af transkønnet identitetsarbejde (*Bodily Transformations in New Media Genres: An Investigation of the Transformative Potential in Makeover TV and YouTube Videoblogs*, Ph.d.-afhandling in prep.). For en analyse af affekt i queer-aktivisme se Mathias Danbolt: *Touching History: The Affective Economies of Queer Archival Activism* (Ph.d.-afhandling in prep.).

- 6 Silvan Tomkins: *Shame and its Sisters:*

- A Silvan Tomkins Reader*, Eve Kosofsky Sedgwick og Adam Frank (tekstudvalg), Durham: Duke University Press 1995.
- 7 Ibid., s. 136.
- 8 Eve K. Sedgwick og Adam Frank: "Shame in the Cybernetic Fold. Reading Silvan Tomkins", Tomkins 1995.
- 9 Eve K. Sedgwick: "Shame and Performativity: *Henry James's New York Edition Prefaces*, Henry James's "New York Edition": The Construction of Authorship, David McWhirter (red.), Stanford University Press 1995.
- 10 Se Clare Hemmings: "Invoking Affect", *Cultural Studies*, vol. 19, 2005:5, Judith Halberstam: "Shame and White Gay Masculinity", *Social Text*, vol. 23, 2005:3-4 og Sally R. Munt: *Queer Attachments. The Cultural Politics of Shame*, Ashgate 2007.
- 11 Sara Ahmed: *The Cultural Politics of Emotion*, Routledge 2004, s. 10.
- 12 Sara Ahmed: *Queer Phenomenology. Orientations, Objects, Others*, Duke University Press 2006 og Sara Ahmed: "Vithetens fenomenologi, *Tidskrift för genusvetenskap* 2010:1-2.
- 13 Sara Ahmed: *The Promise of Happiness*, Duke University Press 2010. Se også Maja Mons Bissenbakker Frederiksen: "How to Bring your Daughter up a Feminist Killjoy" (under udgivelse).
- 14 Et nodalpunkt udgør et privilegeret tegn, som andre tegn i en betydningskæde organiseres omkring. Se Ernesto Laclau og Chantal Mouffe: *Hegemony & Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*, Verso 1985.
- 15 Søren Krarup: "De skamløse bedsteforældre er kristeligt set falsknere", *Kristeligt Dagblad*, 9/7 2009.
- 16 Om nationen som kvindelig penetrerbar krop, se Anne McClintock: *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*, Routledge 1995.
- 17 Halberstam 2005, s. 226.
- 18 Munt 2007, s. 97.
- 19 Tak til Lene Myong for at gøre mig opmærksom på denne pointe.
- 20 Tomkins 1995.
- 21 Bedsteforældre for asyl aktionerede fx ved i Folketinget at afsyngte Andersens sang "Barndommens land". Peter Schøler og Jakob Sheikh: "Pensionister masseanholdt i Folketinget", *Politiken*, 19/4 2010.
- 22 Karen Thisted: "Jeg skammer mig over at være dansk", *Dagbladet Information* 9/8 2009.
- 23 "Irakisk lov" refererer til, at de danske myndigheder anmodede irakiske myndigheder om at afhøre de irakiske flygtninge i Sandholmlejeren og sikrede, at dette skete uden tilstedeværelse af flygtningenes advokater. Se Andreas Lindqvist mfl.: "Irakere må ikke få advokat med til afhøring", *Politiken* 20/8 2009.
- 24 Thisted 2009.
- 25 Jean-Paul Sartre: *Væren og intet. Et essay om fænomenologisk ontologi*, overs. Mogens Chrom, Philosophia 2007, [1943], s. 199 (kursiv i original).
- 26 Thisted 2009.
- 27 Ahmed 2004, s. 109.
- 28 Ibid. s. 106.
- 29 Refereret af journalisten, Thisted 2009.
- 30 Ibid.
- 31 Munt 2007, s. 79ff.
- 32 Thisted 2009.
- 33 Jf. 1ste Mosebog 1:27.
- 34 Jasbir Puar: *Terrorist Assemblages. Homonationalism in Queer Times*, Duke University Press 2007.
- 35 Diskursen har således en del til fælles med sloganet "Giv mig Danmark tilbage" (inspireret af afdøde rapper Natasja Saads sang af samme navn), som præger dele af den bevægelse, der er kritiske over for den danske asylpolitik. Man kan sige, at dette slogan trods sit mobiliserende og kritiske potentiale også indeholder en bøn om re-idealiserende af nationen og samtidig og således konstruerer "Danmark" som en nation, der i en nær fortid var hygiejnisk fri for racisme og deportationer. Det er således tankevækkende, hvor ideologisk indlysende, det har været for det nationalistiske Dansk Folkeparti at erobre og mobilisere sine vælgere under selv samme slogan. Se Karen Nielsen:

- ”Natasjas forlag kræver erstatning af DF”, *Jyllands Posten* 07.05.2008.
- 36 Sedgwick 1995.
- 37 Se fx http://www.mementoclothing.com/blog/wp-content/uploads/2011/04/124659356_bbe1e5b661_o.jpg (access 15/8 2012).
- 38 Judith Butler: *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge 1990, s. 142.
- 39 Benedict Anderson: *Forestillede fællesskaber*, (overs. Lars Jensen) Roskilde Universitetsforlag 2001 [1983], s. 50.
- 40 Achille Mbembe: ”Necropolitics”, *Public Culture* vol. 15, 2003:1, s. 28-9.
- 41 Michel Foucault: *Society Must be Defended. Lectures at the Collège de France 1975-1976*, Mauro Bertani og Alessandro Fontana (red.), Picador 2003 [1997].
- 42 Mbembe 2003.
- 43 Lauren Berlant: ”Slow Death (Sovereignty, Obesity, Lateral Agency)”, *Critical Inquiry* 2007: 33.
- 44 Nicholas De Genova: ”The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement”, *The Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*, Nicholas De Genova and Nathalie Peutz (red.): Duke University Press 2010.
- 45 Det vertikale fungerer her ikke så meget som et ”straightening devise”, sådan som Ahmed peger på, men kan måske snarere betegnes som en akse, hvis usynlighed udgør betingelsen for de nationale subjekters horisontale ”falden i hak” (”faling in line”) med nationen (Ahmed 2006:65-7).
- 46 Jf. Puar 2007.

Nøgleord

Affekt, skam, orientering, asylpolitik, Danmark, Sedgwick, Ahmed, Mbembe.

M. Bissenbakker Frederiksen

Center for Kønsforskning, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
Njalsgade 120
2300 København S
maja@hum.ku.dk

TAK

Forfatteren ønsker at takke Sara Ahmed, Goldsmiths College, University of London, for uvurderlige kommentarer og ideer til denne artikels analyser.